

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Авраменко В. Імідж сучасної Франції як елемент «Soft Power» держави на міжнародній арені. *Вісник студентського наукового товариства Донецького національного університету імені Василя Стуса*. Том 1 / Ред. кол. Хаджинов І. В. (голова) та ін. Вінниця: ДонНУ імені Василя Стуса, 2020, Вип. 12. Т.1. С. 6–11.
2. Малиновська Н. Франкофонія як інтеграційний процес зовнішньої політики Франції (на прикладі африканських країн). *Міжнародні відносини, суспільні комунікації та регіональні студії*. 2017. № 1. С. 22–34. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/mvckrc_2017_1_5.
3. Мітькіна О. Франкофонія в інституційній системі Франції. *Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки*. 2015. Вип. 24. С. 195–210. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Mzu_2015_24_14.
4. Хапилина Е. В. Роль франкофонії в умовах глобалізації. *Вестник РУДН, серія «Вопросы образования: языки и специальность»*, 2009, № 2.
5. United Nations Human Rights. Beirut Declaration. Ninth Summit of Heads of State and Government of countries using French as a common language: Beirut, 18, 19 and 20 October 2002. URL: <https://www.ohchr.org/EN/Issues/RuleOfLaw/CompilationDemocracy/Pages/BeirutDeclaration.aspx>.
6. Organisation internationale de la francophonie. URL: <https://www.francophonie.org/>.
7. The Conversation. On its 50th anniversary, the Francophonie can find new purpose despite mixed legacy. URL: <https://theconversation.com/on-its-50th-anniversary-the-francophonie-can-find-new-purpose-despite-mixed-legacy-133568>.
8. ELAN. Ecole et langues nationales en Afrique. URL: <http://www.elan-afrique.org/english>.
9. France in the United States. Embassy of France in Washington. Official speeches and statements. March 23, 2018. URL: <https://fr.franceintheus.org/spip.php?article8563>.
10. Campus France. Emmanuel Macron's ambition for the French language and multilingualism. URL: <https://www.campusfrance.org/en/emmanuel-macron-s-ambition-for-the-french-language-and-multilingualism/>.
11. À noter à l'agenda les invitations et ordre du jour détaillé parviendront ultérieurement Le droit international pour la protection du patrimoine culturel contre le trafic illicite : présentation, enjeux et mise en œuvre effective Jeudi 26 mai 2016, 09h30-12h30 Salle de Conférence 8, ONU Ouvert à tous les détenteurs d'un badge ONU. En français, sans service d'interprétation Une initiative du Groupe des Ambassadeurs francophones de New York avec l'Organisation Internationale de la Francophonie (OIF), l'UNESCO et les Missions permanentes de la France et de la Tunisie auprès des Nations Unies. URL: http://www.unesco.org/new/fileadmin/MULTIMEDIA/HQ/CLT/pdf/Save_the_dateManifestaion_francophone_Patrimoine_culture_01.pdf
12. Organization Internstional de LA Francophonie. URL: <https://www.francophonie.org/index.php/le-20-mars-loif-et-dans-ses-representations-exterieures-1700>.
13. Міністерство закордонних справ України. Міжнародна організація Франкофонії (МОФ). 2012 МЗС України. URL: <http://old.mfa.gov.ua/ua/about-ukraine/international-organizations/iof>.
14. УКРІНФОРМ. Мультимедійна платформа іномовлення України. Рік французької мови в Україні. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/2535363-rik-francuzkoi-v-ukraini-popularizacia-movi-i-novi-mozlivosti-dla-ii-vivcenna.html>.
15. Alliance Frances. Strasburg. Europe. French for diplomacy. URL: <http://www.afstrasbourg.eu/en/nos-cours/french-for-diplomacy>.

УДК 327

«ДЕФІЦИТ ЛІДЕРСТВА» В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Д. В. Бабій, М. І. Прихненко

Анотація. Робота присвячена проблематиці кризи дефіциту лідерства в Європі, яку можна спостерігати останні декілька років. В межах даної проблематики автором було розглянуто загалом таке явище як дефіцит лідерства, проблему застарілості ідеологічного підґрунтя організації, як похідної від вище зазначеної проблеми в сучасній Європі. А також було проаналізовано та охарактеризовано основні фактори та прояви кризи лідерства в межах Європейського проекту.

Ключові слова: лідерство, дефіцит лідерства, Європа.

За останній період помітні складнощі у пошуку спільних рішень та позицій щодо вирішення тих чи інших питань в Європейському Союзі. Зниження загального рівня довіри вплинуло на політику в цілому і тим самим обмежило можливість приймати рішення з

питань формування політики. Дефіцит лідерства виходить далеко за межі, тим самим створюючи ситуативну «загрозу базовим структурам чи фундаментальним цінностям та нормам», адже окрім загрози європейському економічному і валютному союзу, це досить сильно впливає на здатність європейських держав, лідерів та інститутів вирішувати питання нагального характеру для європейського регіону з чітким та зрозумілим підходом. Питання дефіциту лідерства може перерости в питання глибокої інституціональної кризи у разі не вирішення цієї проблеми, адже розпочавшись спочатку в сфері економічної кризи, надалі це переростає до зменшення ролі «символічних рамок, що легітимізують соціально-політичний порядок ЄС».

Загалом, Робер Шуман, Жан Моне, Жозеф Беш, Поль-Анрі Спаак – лідери, які свого часу змогли не просто розробити та розвинути структуру сучасного Європейського Союзу, а наділити її ідейною та змістовною складовою, що і зробило цей проект успішним. Питання BREXITу, міграційна криза, питання місця і ролі окремих держав в Спільноті, популістські настрої особистостей та держав, пріоритет національних стратегій над колективним інтересом — це все прояви ідейно-ідеологічної кризи останніх шістдесяти років існування організації.

Вказана проблематика зацікавила дослідників ще в 2013 році. Тоді у наукових колах розпочалися жваві дискусії щодо кризи європейської ідентичності. З'явилася необхідність переосмислення не лише змістовного наповнення політичного життя Спільноти, а також переосмислення «опор» функціонування ЄС [3]. Мервін Кінг у роботі «Яка Європа є новою?» зауважив те, що необхідно чітко розуміти різницю між «спільною» та «єдиною» політикою в межах Союзу і те, що «спільність інтересів» не може мати довгострокового впливу для розвитку Організації [9]. Надалі, Стефеном Жабо було запропоновано ідею дефіциту лідерства в Європі як первинної причини кризи, що існує сьогодні. Відкритим же залишається питання чи дійсно існує цей дефіцит і в чому він проявляється.

Методологічно дослідження базується на системному підході і методи структурно-функціонального аналізу, які дозволяють розглянути явище, що вивчається, у якості системи інтегрованих і пов'язаних елементів, а також методах індукції та дедукції.

Мета роботи визначення місця та ролі дефіциту лідерства в контексті розвитку Європейського Союзу на сучасному етапі.

Гері Юкл стверджував, що лідерство в межах ієрархічної структури можна розділити на три типи відповідно до поставлених завдань: ситуативне лідерство окремої особи чи держави в разі необхідності досягнення зазначеної мети; колективне лідерство в разі необхідності впровадження колективних завдань; та трансформаційне лідерство яке орієнтоване на впровадження змін та реформ [10, с. 5]. Для нас найцікавішими є два останні типи через те, що саме вони мають безпосередній вплив на стратегічний розвиток інтеграційних об'єднань.

Наразі в Європі чітко відстежується дефіцит лідерства, що являє собою відсутність «нових» осіб або груп осіб, держав чи груп держав, котрі змогли б переглянути ціннісну систему ЄС та переосмислити основні імперативи, що були закладені в організацію на момент її створення. Лідери ж сучасного ЄС мають дещо інші погляди та сприйняття європейських цінностей, які характеризуються здебільшого пріоритетністю національних, навіть особистісних інтересів, на відміну від тих, хто був біля витоків формування Союзу [4].

Варто відзначити, що відсутність конкретного довгострокового бачення подальшого розвитку будь-якої структури призводить до декількох важливих наслідків: по-перше, це стагнація загального розвитку; по-друге, поява тригерних зон в діяльності структури; по-третє, це дестабілізація підсистеми, системи або регіону в якому функціонує структура.

В межах Європейського Союзу ці проблеми можна проілюструвати декількома ключовими сюжетами: послаблення ролі Франції та Німеччини у процесах діяльності Союзу; проблема BREXITу і криза ідеї економічної інтеграції як основи зародження ЄС. Європейський Союз зіштовхнувся із рядом викликів: фінансова, міграційна, економічна кризи. Союз розвивається таким чином, що це говорить про кризу інтеграційного проекту та кризу європейської свідомості на додачу до питання дефіциту лідерства [1].

Для успішної інтеграції, розвитку Європейського Проекту та досягнення високого політичного рівня необхідна підтримка громадян, проте надалі вона все більше знижується, а також активна та оновлена залученість лідерів та інституцій європейського. Як тільки Союз зіштовхується з певними проблемами, викликами, то очікується, що всі згуртовано протидіятимуть цьому. Але насправді, все йде зовсім навпаки – побоюючись таких самих проблем всередині в себе в державах, починає значно зростати фактор націоналізму, який і призводить до подальших проблем функціонування ЄС.

Останнім часом внутрішню діяльність Європейського Союзу можна охарактеризувати із все більшим фактором зростаючого націоналізму: переходом держав і її представників на користь власних/національних інтересів і віднесенням наднаціональних / спільних / узгоджених інтересів, які поклалися в основу створення організації, на другий план. В межах європейських держав починають формуватися партії та групи прихильників популістських та національних настроїв, які скептично ставлять до ЄС та все більше виступають за збереження та «першість» національних інтересів та політичної влади держави [5].

Політичні діячі Франції та Німеччини свого часу відіграли одну з ключових ролей у процесі проектування, побудови та розбудови Європейського Економічного Співтовариства. Тим не менш, на сучасному етапі можна спостерігати пріоритетність власних національних інтересів і завдань зовнішньої політики на протигагу колективним. Сьогодні Франція розглядає Європу як інструмент за допомогою якого можна примножити власний політичний вплив. Німеччина ж розглядає Союз у якості інструменту підсилення свого економічного потенціалу. Спад лідерського потенціалу обох держав було помітно ще під час переговорів щодо Конституційної угоди ЄС. Очікування щодо керівництва французами та німцями не справдились, і стало зрозуміло наскільки відрізняються вектори дій та цілі обох держав.

Навесні 2016 року Дональд Туск, глава Європейської ради, був змушений визнати, що «мрія про єдину державу Європа з одним спільним інтересом, з єдиним баченням світу ... [нарешті] з однією нацією – була лише ілюзією» [6]. Об'єднання такої кількості різних держав, різних ідентичностей, різних систем цінностей в одну «державу» або принаймні в одне інтеграційне об'єднання – не можливо. Адже це завжди буде підривати відчуття єдності та формування спільної, єдиної ідентичності таким чином, що знайти компроміс усім цим аспектам (національним ідентичностям, системам цінностей і т. д.) буде занадто важко – державам прийдеться «жертвувати» своїми інтересами на користь колективних (переймати та розділяти наднаціональну ідентичність, колективну), але не всі держави готові до цього, побоюючись втратити власний суверенітет. Або принаймні держави-члени повинні будуть змінювати формат стратегічних комунікації та формування політик, аби мінімізувати та уникати надалі фактору націоналізму, а сприяти колективності в середині проекту.

Одним із проявів кризи лідерства стала криза британської ідентичності. Тому, що сумніви щодо вступу до ЄЕС були досить вагомими, проте основним фактором на протигагу стала відсутність прийнятної альтернативи. В той же час Лондон намагався усіма засобами відновити економічну міць, але і не забував про військову силу та про контроль над колоніями. «Особливі відносини» із США використовували, як засіб збагачення, можливість у будь-який момент поновити свою військову міць. При цьому головним завданням було лідерство у континентальній Європі [2]. В політичному середовищі Англії основна проблема полягала саме у відсутності єдиної ідеї щодо необхідності бути членом ЄС. Починаючи з 1960-х рр.: Маргарет Тетчер розглядала європейське домінування як загрозу єдиної соціалістичної держави; Тоні Блер активно виступав за розширення ЄС; Найджел Фараж вбачав лише вихід з Євросоюзу; Девід Кемерон заявив, що в разі перемоги «торі» на виборах він ініціює референдум щодо виходу Британії зі складу Європейського Союзу. Щоправда це було радше спробою набрати більше голосів, ніж реальною обіцянкою [1].

Лідерство – це саме той аспект, який виступає одним із важливих факторів для успіху проектів регіональної інтеграції, але колективні гравці в межах інтеграційного об'єднання не виступають гарантією успішного лідерства. І прикладом тому виступив початок кризи

Єврозони, коли ні Німеччина, ні будь-які інші наднаціональні інститути не взяли на себе постійну керівничу роль задля вирішення цієї проблеми [11].

Процес економічної інтеграції в ЄС був достатньо забезпечений теоретичними рекомендаціями, але не мав механізмів контролю та стимулів до виконання зобов'язань. Виконання загальноприйнятих положень фактично ставало предметом внутрішньої політики кожної держави та повністю залежало від доброї волі держави-члена. Водночас виявився помилковим розрахунок, що всі національні уряди держав європейської зони з однаковою наполегливістю та відповідальністю здійснюватимуть необхідні внутрішні реформи задля підвищення ефективності та конкурентоспроможності власних економік, і економіки ЄС загалом [2, с. 34–35].

Економічна і міграційна кризи, з якими зіткнулася Європа, завдали відчутного удару по ЄС. Адже економічна криза показала, наскільки велика нерівність між багатими і бідними державами в складі ЄС; а великий потік іммігрантів з країн Африки, Близького Сходу та Азії посприяв розколу європейської солідарності, що явно висвітлювалося в незгоді між європейськими країнами навіть з питань допомоги біженцям.

Попри кризу, яку переживає Європейський проект, імовірність появи нових лідерів, які зможуть сформувати оновлене бачення діяльності та розвитку Проекту, існує. Проте більшість опитувань демонструє те, що європейська спільнота продовжує підтримувати ЄС і насправді вірить, що їх держави не зможуть діяти окремо та по одинці (особливо це притаманно молодим європейцям та навіть європейцям, що живуть в державах із здебільшого популістськими лідерами). Звісно більшість із європейської спільноти не задоволена тим, як ЄС справлявся із кризою біженців та мігрантів, економічною кризою, і більшість з них хотіли би, щоб їх національним урядом було повернуто більше влади. Проте, зокрема, після BREXITу європейська спільнота усвідомила своєрідний урок – а саме питання колективних дій та лідерства держав-членів ЄС [13].

На сучасному етапі функціонування Європейського проекту прослідковується тенденція розмивання підвалин «Ідеї об'єднаної Європи» як системо утворюючого концепту існування Європейського Союзу, проте дана тенденція не є свідченням деактуалізації цієї ідеї в контексті «змістовного наповнення» процесу функціонування або навіть існування Європейського Союзу. Скоріше, вона є свідченням того, що сучасні кризові явища виступають у якості індикатора необхідності повернення до дискусій щодо «форми» організації процесів [5].

Таким чином, помітна наявність стагнації розвитку ЄС (в контексті цілісної моделі розвитку), яка обумовлена відсутністю чіткого ідейного підґрунтя розвитку організації. Ця проблема є наслідком дефіциту лідерства в Європі, який виражається у відсутності особи, групи осіб, держави або групи держав, які б змогли переглянути «застарілі імперативи мислення» ЄС. Адже саме вони зможуть надати організації нової ідейної основи та змістовного наповнення.

Вирішення питання ідеологічної та соціальної ідентичності лідерства в межах ЄС сприятиме одночасному формуванню беззаперечної та сильної лояльності до Проекту, що за замовчуванням сприятиме вирішенню криз та проблем. Сприйняття характеру ЄС як складної, технократичної регульованої держави перетворило його в деполітизований політичний простір разом із «поляризованими» дебатами, що зосереджуються навколо питань ідеологічної бази ЄС [11].

Новим лідерам доведеться модифікувати та консолідувати Європейський проект на оновленій національній основі. Замість того, аби пропонувати великі федералістські концепції, потрібно повернутися до більш органічного голістського бачення сильної асоціації національних держав з оновленою формою субсидіарності, яка буде урівноважувати федеральні та міжурядові аспекти. Європейським лідерам необхідно дійсно почати відновлювати контроль над своєю економікою та міграційною політикою навіть на сьогоднішніх етапах, зокрема модернізуючи питання ринкової економіки [13].

До того всього ж, сучасне питання дефіциту лідерства тісно пов'язане та впливає саме із кризи ідентичності. Адже європейці і досі дотримуються концепцій національних спільнот, що диференціюються за мовою, етнічною приналежністю та культурою. Європейська ідентичність з чіткою спільною системою цінностей вважається передумовою успішної майбутньої інтеграції, наразі ж Європа – досить широке різноманіття народів, спільнот, культур зі співпадаючими орієнтирами, цінностями, переконаннями та навіть ідентичностями. Відсутність чітко встановленої та визначеної європейської ідентичності являється однією із основних причин часто згадуваного дефіциту лідерства та демократії в інституційній структурі Європейського Союзу. Зокрема, наявність чіткого поняття європейської ідентичності виступає гарантом підвищеної легітимності ЄС та відносно якіснішої імплементації політик ЄС. Хоча національні держави і залишаються ключовими гравцями, більшість європейців розуміють, що існує потреба тісної міжурядової співпраці, аби подолати всі кризи інтеграційного об'єднання.

Аннотация. Работа посвящена проблематике кризиса дефицита лидерства в Европе, которую можно наблюдать последние несколько лет. В рамках данной проблематики автором были рассмотрены в общем такое явление как дефицит лидерства, проблема устарелости идеологического основания организации, как производной от выше указанной проблемы в современной Европе. А также были проанализированы и охарактеризованы основные факторы и проявления кризиса лидерства в пределах Европейского проекта.

Ключевые слова: лидерство, дефицит лидерства, Европа.

Abstract. The work is devoted to the problems of the leadership deficit in Europe, which can be observed over the past few years. Within the framework of this problem, the author considered in general such a phenomenon as a lack of leadership, the problem of the obsolescence of the ideological foundation of the organization, as a derivative of the above mentioned problem in modern Europe. And also the main factors and manifestations of the leadership crisis within the European project were analyzed and characterized.

Key words: leadership, leadership deficit, Europe.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабій Д., Дефіцит лідерства в Європі. *Збірник матеріалів наукової конференції молодих вчених з міжнародною участю «Феномен Європи: проблеми державотворення»*. Львів: ЛНУ ім. Франка, 2018. С. 32–34.
2. Снігир О. В., Гуцал С. А. Трансформація Європейського Союзу під впливом кризи Єврозони. Висновки для України: аналіт. доп. / за ред. А. З. Гончарука. Київ: : НІСД, 2012. 64 с.
3. Прихненко М. І. Основні проблеми процесу вступу Великобританії до Європейського Економічного Співтовариства. URL: http://www.confcontact.com/20110929/is_prihnenko.php
4. Прихненко М. І., Бабій Д. В. Дефіцит лідерства в Європі як загроза сучасній системі європейської безпеки. *Збірник матеріалів міжнародної наукової конференції «Криза сучасної системи безпеки: у пошуках нового міжнародного порядку»*. 2019, Львів.
5. Прихненко М. І., Бабій Д. Ідея об'єднаної Європи в сучасних реаліях функціонування європейського проекту. *Історичні та політологічні дослідження. Світовий порядок: ретроспективна перспектива*. 2019. № 1 (64).
6. Coggan P. *The Last Vote: The Threats to Western Democracy*. London: Penguin Books, 2013. p. 320
7. EU official Tusk: Idea of one European nation is 'illusion', URL: <https://www.businessinsider.com/ap-eu-official-tusk-idea-of-one-europeannation-is-illusion-2016-5>.
8. Femke Van Esch, *The nature of the European leadership crisis and how to solve it*. European Political science, 2016.
9. King, M. "Which Europe Now?". New York. The New York Review of Books. URL: <https://www.nybooks.com/articles/2016/08/18/which-europe-now/#fnr-2>
10. Louise Maythorne, John Peterson. *New model leadership in a new European Union*. Paper Series of the Europa Institute, University of Edinburgh. 2010. p. 31.
11. Magnus G. Schoeller, *Leadership in the Eurozone: The Role of Germany and EU Institutions*, 2019. Centre for European Integration Research (EIF), Department of Political Science University of Vienna. Vienna, Austria
12. Michael Kenny, Nick Pearce. *Political leadership in an anti-political age*. *Juncture*. 2014. Volume 21. Issue 2. P. 122–130.
13. Stephen F. Szabo. *Europe's Leadership Deficit*. *The International Spectator*. 2016. Volume 51. Issue 4. P. 17–28.